

מסילה לגהנום: נערות בשיקום הפכו עברייניות

למעון "מסילה" מגיעות נערות ממשפחות הרוסות, חלקן נפגעות תקיפה מינית, כדי ללמוד להשתלב בחברה. מסמכים פנימיים ודוח חמור של הסניגוריה הציבורית חושפים: הן ננעלות בבידוד למשך שעות וללא גישה לשירותים, נענשות באלימות ואף נאסר עליהן לשמוע מוסיקה בשפה זרה. התוצאה: הצתות, התפרעויות ותיקים פליליים. אז מה הפלא שהן כבר מעדיפות את כלא נווה תרצה?

ליאת שליזינגר | 12/6/2010 20:00

לחברה של שלי היה סיפור מעניין. "תשמעי איזה קטע. מישהו בא אלייך, את צריכה לדרוך עליו, להשפיל אותו. את מרביצה לו עם השוט כשהוא עירום. הוא אומר לי: 'עוד, תשפילי אותי עוד'. יש הרבה כאלה. כל חמש דקות זה עוד מאה שקל. הוא מבקש ממך מכות. כל מיני דברים מוזרים שאת לא מאמינה. אבל לא עם כולם זה ככה. לפעמים באים אחרים ואיתם צריך לשכב. שלי (שם בדוי, כמו שאר הנערות המתיראיינות לכתבה) וחברתה הן בנות 16. לשתיהן סיפור חיים קשה, שתיהן התגוררו תקופה ממושכת במעון הסגור "מסילה".

בזמן השיחה הזאת, לפני מספר חודשים, שתיהן היו ב"בריחה", אחת מאינספור. החברה הורתה לה להגיע לדירה קטנה ברחוב מטלון בדרום תל אביב. הדירה הייתה רועשת, מטונפת, מסריחה. בקבוקי אלכוהול, חלקם שבורים, התגלגלו על הרצפה. שאריות מזון ובגדים מלוכלכים היו זרוקים בערבוביה.

הן נכנסו לחדר צדדי והתיישבו על המיטה. על ספה בסלון ישב מי שהוצג לה כבעל הדירה, שי ארביב (או בכינוי שלקח לעצמו, אייל בן-פורת). סביבו ישבו חמש נערות נוספות, שתיים מהן ניסו להדוף גברים מבוגרים ושיכורים שיצאו מכלל שליטה. "כולם צחקו מזה", היא אומרת. בכתב האישום שהוגש נגד ארביב נטען שהוא סרסר בבנות-כולן נערות שנפלטו או ברחו ממוסדות רווחה - לזנות, והפך את הדירה למוקד שירותי סאדו מאזו שסיפקו קטינות.

המדינה כולה הזדעזעה מחומרת המעשים, בעיקר מהגיל הצעיר של הנערות, שסיפרו לשוטרים כי נפלטו מכל המסגרות האפשריות וחיפשו מזון, מקום לשים בו את הראש, ובעיקר - קצת חום ואהבה. שלי מתארת את הדברים בטון אגבי. היא מדליקה סיגריה ב"מחששה" המיתולוגית הכעורה ליד קולנוע לב בדיזנגוף סנטר - אבן שואבת לילדי רחוב ו"פריקים כמוני", כהגדרתה.

המקום מלא בבני נוער, רבים מהם לא מבוגרים יותר מ-12, לבושים בגדים קרועים, מעשנים בשרשרת ומנסים לאסוף עוד כמה שקלים לארוחה במקדונלדס. היא מביטה החוצה. "על ההתחלה אמרתי לה, 'יא סתומה, זה זנות'. היא אמרה שזה לא ככה ושי הוא נותן להם לאכול ולגור איתו. ידעתי שהיא מוכרת את הגוף שלה. מה אני יכולה לעשות? הלכתי משם. לא חזרתי יותר".

מאחורי 15 עגילים, נזמים ותכשיטי פירסינג מסתתרים תוויו פנים עדינים של נערה יפה. את השיער הבלונדיני והחלק צבעה לירוק. אחר כך עשתה מוהיקן ורוד, היום היא במראה שחור. הגרב שעל היד מסתיר עשרות צלקות וחתכים עמוקים, חלקם טריים. עם חגורת ניטים, גרביונים ורודים גזורים ותיק גב כבד היא מסתובבת ברחובות תל אביב. באמצעות מגבית שהיא מקוששת מאנשים ברחוב היא אוספת כסף לאוכל או לאוטובוס. כשאני שואלת אותה אם היא רעבה היא עונה, "תמיד".

עד לפני חצי שנה שהתה במעון "מסילה". היא הגיעה אליו אחרי שהתגלגלה בין אינספור מסגרות ונפליטה מכולן. אה, עובדת מדינה לשעבר ובעלת מקצוע יוקרתי, עירבה את שירותי הרווחה לאחר שלא ידעה כיצד להתמודד עם הבת שהחלה להשתמש בסמים ואלכוהול, וסירבה לחזור הביתה בלילות. אבל אחרי למעלה מחצי שנה ב"מסילה", שבמהלכה התרחשה הידרדרות קשה במצבה של בתה, היא החליטה להוציא אותה משם. שלי חזרה לרחוב. לפעמים היא ישנה בבית, לפעמים לא. אמה נטרפת מדאגה. אין לילה שהיא לא בוכה. "אני מעדיפה שהיא תהיה ברחובות מאשר במקום ההוא, זה מקום נורא", היא אומרת. "הכל עדיף חוץ מ'מסילה'. הם הרסו לי את הילדה. היא חזרה משם שבורה".

שער מעון "מסילה" צילום: פלאש 90

גרוע מזה אין

מתברר שהיא לא היחידה. תחקיר **סופשבוע** מעלה ממצאים קשים לגבי הטיפול בנערות החוסות ב"מסילה", מעון שאמור לשקם נערות מצוקה ולעזור להן להשתלב בחברה. העדויות חושפות תמונה קשה: "מסילה", בעיני גורמים המצויים במה שמתרחש בו, הפך למוסד כליאה לכל דבר ועניין.

כללים נוקשים, אלימות, סמים, נעילות ממושכות בבידוד בתאים קטנים מצחינים ושליטת הזכויות הבסיסיות של הנערות הם חלק משגרת המקום. מסמכים פנימיים של המעון, שהגיעו לידי **סופשבוע**, מתארים את הקלות שבה מחליטים המדריכים לנעול נערה בבידוד, את העונשים המוטלים על החוסות, את החוקים שאוסרים, בין היתר, קיום שיחת טלפון פרטית עם בני המשפחה, או שמיעת מוזיקה בשפה זרה.

בעקבות סדרה של הצטות על ידי נערות בשנת 2008, כתבו עו"ד משה כהן, הסנגור הציבורי המחוזי בירושלים דאז, וסגניתו, עו"ד נוחי פוליטיס, הממונה על מחלקת הנוער, דוח חריף על ההתנהלות במעון. מהדוח שנחשף כאן לראשונה, עולה כי הבנות נכלאות בתנאי צינוק כאקט של ענישה וכי המדריכים במקום נוהגים בהן באלימות כבדרך שגרה. הדוח קובע כי המקום נכשל בשיקום הנערות, מדרדר את מצבן ומסב להן נזק בלתי הפיך.

"ב'מסילה' שוהות נערות אשר נשכחו מלב החברה הישראלית. אותה חברה שהחליטה להגן עליהן מפני סביבה פוגענית או מפני עצמן, כלאה אותן במעון דמוי כלא באמתלה של 'טיפול', כאשר המטפלים עצמם אינם יודעים אם הטיפול אפקטיבי, ולא עושים דבר גם כשברור להם כי הטיפול אינו אפקטיבי", נכתב בדוח. בעקבותיו הקים משרד הרווחה ועדת חקירה, אך ממצאיה לא הועברו לסנגוריה. עו"ד פוליטיס אומרת כי מאז שהדוח נכתב "דבר לא השתנה".

מעון "מסילה", הממוקם מעל מושב אורה שליד ירושלים, קיים כבר למעלה מ-40 שנה. הנוף מסביב פסטורלי. הברזיה נעימה גם ביום חם במיוחד. מאומה בחוץ לא יכול לרמז על מה שמתרחש בין כותלי מבנה האבן הישן שחלונותיו מסורי גים והוא מוקף בגדרות תיל גבוהות. שער חשמלי צהוב, הנשלט בידי שומר הצופה בטלוויזיה במעגל סגור, מקדם את פני הבאים. במשך השנים כיכב "מסילה" פעמים רבות בכותרות - בדרך כלל בעקבות סיפורים על אלימות, בריחות, ניסיונות התאבדות, הצטות והתפרעויות של החוסות.

לפני מספר חודי שים אף הוגשה תלונה במשטרת ירושלים בגין אלימות שהפי עיל מדריך במקום נגד אחת הנערות. ל"מסילה" מגיעות נערות שהוצאו מביתן בצו שיפוטי בנסיבות קשות: נערות שהוריהן אינם מסוגלים או אינם רוצים לטפל בהן, קורבנות של תקיפה מינית או כאלה שמהוות סכנה לעצמן.

בעגה המקצועית מכונה האוכלוסייה הזאת: "קצה הרצף הטיפולי", ובמילים אחרות, כפי שניסח

זאת איש מקצוע: "אלה המקרים הכי קשים שיש. יותר גרוע מזה, אין. זאת התחתית". אסתר הרצוג, פרופ' לאנתרופולוגיה חברתית שחקרה את המתרחש במוסדות לנוער, אומרת כי "ממש לא מפתיע אותי שיש כישלון חד משמעי. המנהלים נמצאים בסיטואציה בלתי אפשרית. הם יודעים שזה נכשל ושהן סובלות ושונאות אבל הם מצדיקים את זה ברטוריקה שמכנה את הנערות האלה "קצה הרצף", "התחתית". אין לנו ברירה. עשינו הכל, השקענו את הנשמה אבל הן בקצה הרצף. אלה מושגים מאוד מניפולטיביים, מכבסת מילים שמשרתת את המטרה. הם כולאים נערות שהם לא יכולים לעזור להן ועושים להן עוול נורא יום אחר יום".

ל"מסילה" מגיעות נערות בגילאי 13 עד 18. הן אמורות להימצא במעון עד תום הצו שהוצא בעניינן, שלרוב מתחדש אחת לשנה על ידי שופט. בפועל, נערות רבות שוהות במעון עד גיל 18, משום שאין מקום אחר שיקבל אותן. המקום כולל שלושה אגפים: "מגן" - אגף נעול, "קידום" - אגף פתוח ו"מעונית" - הנחשב לקל יותר ומהווה שלב ביניים לפני החזרה הביתה.

אין ספק, האתגר העומד בפני עובדי המעון הוא עצום, במיוו חד לאור העובדה שלנערות רבות שמגיעות ל"מסילה" יש היסטוריה של התנהגות קשה, תוקפנית, לעתים קרובות אובדנית. אולם חשוב להדגיש שלא מדובר בנערות עברייניות. למעשה, לרוב מוחלט של הנערות שמגיעות למקום אין עבר פלילי. עם זאת, כשהן יוצאות מהמעון, בגיל 18, לרבות מהן כבר נפתחו תיקים במשטרה.

פסק זמן של שתי

עיקר הביקורת נגד "מסילה" נוגע לאופן שבו המעון נועל את החוסות ב"חדר פסק זמן", או לחלופין ב"חדר הבטוח", לתקופות ממושכות, ללא מאווררים או גישה לשירותים. הנערות ששוו חחנו איתן כינו את החדר הזה: "הצינוק". "לפעמים, כשנכנסתי לחדר הבטוח, היה שתי על הרצפה וקיא של הבנות מלפני", מספרת מיכל, נערה בת 19 ששהתה במוסד קרוב לשנתיים. "לפעמים את חייבת לעשות שם פיפי, פשוט אין לך ברירה. מחזיקים אותך שם בלי שירותים, והמדריכים מוציאים אותך רק אחרי כמה זמן. אני הייתי שם 48 שעות, ורק אחרי שעות הוציאו אותי לשירותים".

גורם מקצועי במשרד הרווחה אישר בפנינו כי בעקבות הנעילה הממושכת נערות רבות אכן נאלצות לעשות את צרכיהן בתנאים אלו. מהמסמכים עולה כי ככל הנראה במעון מודעים לבעיה. "יש להקפיד כי נערה תשטוף את החדר הבטוח לפני יציאתה ממנו", נכתב במסמכים פנימיים של המוסד. אולם מיכל טוענת כי במקרים רבים הנוהל לא נאכף.

בשנים האחרונות מחו עורכי דין רבים ומומחים אחרים נגד השימוש התכוף באמצעי הכליאה של הנערות והצביעו על כך שהנעילה במוסד הפכה לעונש. לאור הביקורת, הנהלת המעון הדגישה כי מדובר באמצעי שמשמשים בו רק במקרי חירום וכי הוא נועד להגן על חיייהן של נערות המבקשות לפגוע בעצמן או נערות מתפרעות שאי אפשר לשלוט בהן. הנהלים שמפורטים במסמכים הפנימיים מגלים אחרת. זה מה שנכתב בהם לגבי חדר "פסק הזמן": נערה תיכנס לפסק זמן במקרים הללו: במידה ונערה פוגעת בעצמה ניתנה לה הוראה להיכנס לחדר הבטוח והיא מסרבת לעשות כך. נערה פוגעת בסביבה שלה - בנות, אנשי צוות או רכוש. נערה מפריעה בצורה כזו שאיננה מאפשרת את המשך הלו"ז של הקבוצה ומסרבת להיכנס לחדרה".

דוח הסנגוריה הציבורית תיאר את חדר "פסק הזמן" כך: "מדובר בחדר קטן (בערך עשרה מ"ר) המצופה כולו (לרבות קירותיו) בשטיח מקיר לקיר. אין בו שירותים או מיטה. בחדר ישנו משטח מוגבה בגובה 30 ס"מ, שלא ניתן לשבת עליו בנוחות. גם משטח זה מכוסה בשטיח צמוד. האור בו מעומעם ואין לשהיה בו יכולת שליטה על עוצמת האור. התחושה מחניקה וקלסטרופובית. בדלת החדר קבוע חלון דרכו המדריך בודק את מצבה של הנערה. שהייה של למעלה מ-20 דקות טעונה אישור של המנהל.

שהייה של למעלה משעתיים טעונה אישור של המפקח. דווח לנו על ידי הצוות המנהל על מקרים שבהם נערות שהו בחדר זה לילה שלם. הוסבר לנו כי מדובר בחדר המיועד למצבים קיצוניים בלבד, בהם הנערה מסוכנת לעצמה אולם בשיחות עם הנערות סופר לנו כי כמעט כל "אירוע פיזי" מסתיים שם ונוצר הרושם כי מדובר בסנקציה עונשית ולא בברירת מחדל שתכליתה להרגיע את הנערה הנסערת.

ב"מסילה" יש אמצעי בידוד חמור יותר המופעל כלפי הנערות: "החדר הבטוח". במסמכים הפנימיים נכתב כי "נערה תוכנס לחדר הבטוח במקרה ויש סכנה אובדנית או סכנה לפגיעה עצמית. היציאה לא תלוית זמן אלא אך ורק אחרי שעברה הנערה שיחה עם רכז. לפני ההכנסה יש לוודא כי אין בחדר הבטוח חפצים מיותרים וכי השירותים נעולים. נערה אשר מוכנסת לחדר הבטוח תעבור חיפוש, ותמסור את תכשיטיה ואת החזייה שלה. כמו כן, היא תשהה שם עם חולצה אחת בלבד".

מטרידה במיוחד היא העובדה שהיציאה מ"החדר הבטוח" היא "לא תלוית זמן". כלומר, מהנהלים

עולה שהבנות יכולות להעביר במקום ימים ארוכים בבידוד מוחלט. הדוח של הסנגוריה הציבורית יוצא נגד השיטה הזאת. "נאמר לנו כי החדר הבטוח הינו האמצעי האחרון שבו משתמשים. החדר אטום והחלונות בו מרותכים. דלת החדר גם היא אטומה והמדריך בודק את הנערה כל עשר דקות".

"יש בו חדר שירותים ומקלחת וכן מיטה עם מזרן. אין מצעים על המיטה, כדי למנוע התאבדות בחנק, וניתנת רק שמיכה כבדה. החדר מחניק מאוד ולא ניכרת בו פעילות של כל אמצעי אוורור. נאמר לנו שמשתדלים לא להשאיר נערה בחדר "הרבה זמן" משום שמדובר בחדר מחניק מאוד כשהוא סגור. משיחות שערכנו עם הנערות עלה כי אחת מהן שהתה בחדר הבטוח יומיים שלמים והייתה צריכה להמתין שמונה שעות כדי שיוציאו אותה לשירותים. אותה נערה סיפרה כי שהתה בחדר הבטוח כעונש על הבריחה ולא משום שהייתה נסערת".

"החדר אטום והחלונות בו מרותכים" צילום ארכיון

לחץ פיזי לא מתון

הדוח מזכיר סנקציות ענישה נוספות המופעלות כלפי החוסות במקום. ההתנהגות התוקפנית שמפגינות רבות מהן נובעת, לפי דברי המומחים, בשל טראומות בעברן והרצון למרוד בסמכות. עדויות של נערות מספרות כי הרבה ממקרי האלימות אירעו כמרד נגד החופש שנשלל מהן. במקרים כאלה, כאשר נערה מתפרעת ולא ניתן להרגיע אותה או שהיא מהווה סכנה לעצמה, רשאים עובדי הצוות שהוסמכו לכך להפעיל "אירוע פיזי", ובשמו האחר: אמצעי ה"הולדינג".

בדוח נכתבו מילים קשות על הנוהל הזה. לדברי צוות המעון מדובר באמצעי ריסון המופעל בצורה מידתית במקרים קיצוניים. על פי הנהלים, שני אנשי צוות מחזיקים את הנערה, במידת הצורך מחזיקים את ידה מאחורי הגב (אך לא מעקמים על מנת להכאיב). בשיחות שקיימנו עם הנערות עולה כי לא מדובר בשני אנשי צוות אלא במספר רב יותר של אנשי צוות, מדריכים גברים, המתנפלים על הנערה ומצמידים אותה בגופם לרצפה תוך כדי שהם משכיבים אותה על בטנה ויושבים על גבה.

נערות סיפרו גם כי לעתים כיפוף היד מאחורי הגב הוא "עד העורף" באופן המכאיב לכתפיים ולמפרקי הידיים. אחת הנערות הדגישה כי הדבר עלול לעורר תחושות קשות שבעתיים ולעורר טראומות מן העבר, כאשר מדובר בנערה שעברה פגיעה מינית.

מדבריהן של הנערות עולה כי השימוש בשיטת ריסון זו אינו מידתי ונעשה באופן תדיר. ויודגש: מדובר באמצעי המשמש גם לענישה ולא רק לצורך ריסון. בדוח צוין עוד כי נערה דיווחה שבשנה אחת היא עברה למעלה מ-50 "אירועים פיזיים" וכי נערה אחרת נזקקה לטיפול אורתופדי בעקבות "אירוע פיזי".

נערה דיווחה שבשנה אחת היא עברה למעלה מ-50 "אירועים פיזיים" צילום ארכיון: ראובן קסטרו

נעילה בחדר נטול חשמל

לפני מספר חודשים, לאחר התפרעות אלימה במיוחד שבמהלכה זומנה המשטרה, עברה מיכל "אירוע פיזי" כזה. "היו הצתות. בנות שוברות מיקרוגלים, מנפצות צלחות. הוצאנו את הזרנוקים של המים. כולם היו בטירוף", היא מספרת. במהלך ההשתלטות, כך לפי תלונה שהגישה מיכל למשטרה, הפעיל כלפיה אחד המדריכים אלימות. על פי עדותה, המדריך עיקם את ידה ואף בעט בראשה כאשר שכבה על הרצפה.

בעקבות האירוע הגישה הסנגוריה הציבורית תלונה נגד מדריך ב"מסילה". "רוב הבנות פשוט מפחדות להתלונן, אומרת עו"ד פוליטיס ומוסיפה שהשוטר שנכח במקום אמר בעדותו כי לא ראה את הבעיטה אבל היה אפשר להתגבר עליה בלי לעקם את היד שלה. בינתיים החקירה נסגרה ללא הגשת כתב אישום ובלי שניתנו נימוקים. עו"ד פוליטיס מתכוונת להגיש ערעור על ההחלטה.

סנקציה נוספת שנוקטים המדריכים היא נעילת הבנות בחדרן או בחדר אחר, נטול חשמל. בשפת המעון זה נקרא: "להוריד שקעים". במסמכים הפנימיים של המקום, תחת הסעיף "בנות בנעילה", נכתב: "לא לנעול באוטומט. על בנות בנעילה להת עורר יחד עם שאר הבנות. נערות סיפרו לסופשבוע כי "על כל דבר קטן שולחים אותך להיות נעולה בחדר".

"נאמר לנו שמדובר באמצעי ראשוני לריסון התנהגותה של הנערה, נכתב בדוח הסנגוריה הציבורית". באגף מגן נאמר לנו שהדלתות נעולות בלילה והמדריך בודק את החדרים כל חצי שעה. יודגש: מדובר בדלתות פלדה כבדות ואטומות, שאין בהן כל חלון הצצה. משיחות עם הנערות עולה כי בלילה המדריך עובר בחדרים כל שעתיים. אחת הנערות סיפרה כי פעם לא פתחו לה את הדלת במשך ארבע שעות למרות שהייתה חולה. אחת הנערות סיפרה כי כאשר שהתה באגף הקידום הייתה נעולה בחדרה במהלך ארבעה ימים שלמים לאחר שחזרה מבריחה.

שיטת הניקוד בפועל

במהלך השנים פרצו במעון מסילה מרידות רבות, חלקן אלימות ועקובות מדם. לפני שנתיים היה מרד של חוסות באגף הפתוח, שבמהלכו בוצעו שלוש הצתות תוך יומיים. האירוע החל כאשר נערות שהתפרעו ננעלו על ידי המדריכים במועדון והחלו להצית חפצים שונים. נערות שננעלו בחדרים אחרים הצטרפו אליהן ושרפו מכל הבא ליד. בסופו של דבר פונו הנערות לבית החולים ושבע מהן נעצרו. עו"ד פוליטיס אומרת שאם זה לא קריאה לעזרה, אני לא יודעת מה כן. זה המעשה הכי נואש שאפשר לחשוב עליו.

גורם במשרד הרווחה שמכיר היטב את המקום אומר כי "כל נער הופך לאלים בבית סוהר. עם החוקים שיש שם, גם ילדים מהבתים הכי טובים יהפכו להיות אלימים. רמת הפיקוח יכולה להטריף

את הילדות. לא נותנים להן לנשום. אלו חוקים שאיש אינו יכול לעמוד בהם. גם אני לא הייתי מצליח".

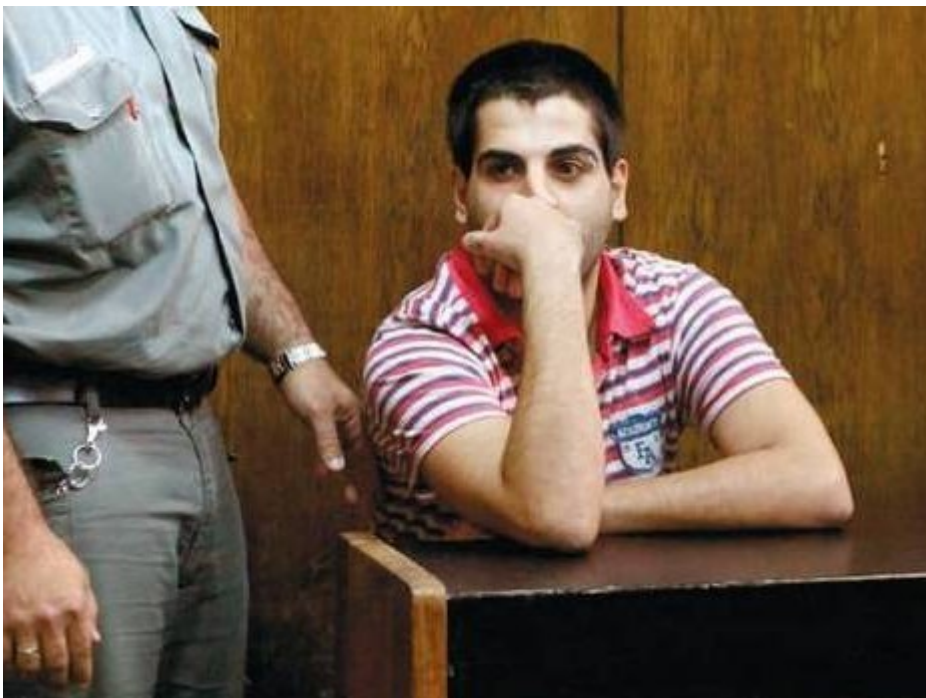
מהמסמכים הפנימיים עולה כי הבנות מוערכות על ידי צוות המדריכים על פי שיטה הנקראת "כלכלת נקודות" שניתנות - ובעיקר נלקחות מהן - בעקבות מטלות שונות שביצעו או לא ביצעו. בחינה של הנהלים והכללים מגלה כי רמת הפיקוח היא הדוקה ביותר, כאשר חלק מהחוקים נראים תמוהים למדי, בלשון המעטה. הנה כמה מהחוקים הנהוגים באגף הנעול.

אסור לנערות לשבת על מיטות של נערות אחרות. בזמן הארוחה אין לאפשר הערות מתריסות על האוכל. אין לעמוד או לשבת במפתן הדלת. נערה שלבושה לא הולם תאבד בכל פעם שאיבר יציץ שתי נקודות. הקפדה יתרה חלה בעניין הטלפונים: "יש להקפיד על כללי דיבור נאותים של הבנות ולהתערב בשיחה במידת הצורך". הנערות נדרשות לדבר עם משפחותיהן באמצעות רמקול הטלפון ואינן זכאיות לשום פרטיות". אפילו בכלא מותר לאסירים לנהל שיחות חופשיות. צריך לאפשר להן לפרוק את מה שהן מרגישות. מדובר בנערות צעירות", אמר הגורם.

עוד עולה מהמסמכים הפנימיים כי חל איסור על הנערות לדבר ביניהן בשפה זרה, דבר שגורם למתחים רבים וכעס שמוביל פעמים רבות למרד. כך, למשל, נכתב לגבי האגף הפתוח: "אין לדבר בביתן בשפות זרות. נערות יכולות לשמוע מוזיקה בערבית רק כשהן לבדן בחדר". לגבי האגף הנעול נכתב: "נערות ערביות/ רוסיות/ אתיופיות יכולות לשמוע מוזיקה ערבית/ רוסית/ אמהרית בחדרן כשהן לבד".

אחת התופעות המטרידות ביותר כשמדובר במוסד שיקומי היא העובדה שנערות רבות מגיעות ל"מסילה" ללא תיקים במשטרה, אך יוצאות ממנו עם רישום פלילי עשיר. בדוח הסנגוריה נכתב כי "הבנות, רובן ככולן (90 אחוז לדברי המנהל) מגיעות במסגרת הליך אזרחי.

הן חוו אלימות קשה, התעללות והזנחה. ברחו מהבית ושוטטו ברחובות. אין מדובר בנערות שהיו מעורבות בפלילים עד להגיען למקום. לחלק מהנערות נפתחים תיקים פליליים בעקבות השהות במעון, לרוב בשל בריחה מן המקום, וכן לאור מעשי אלימות. אבל לא רק זאת. הדוח טוען כי נערות רבות נחשפות לסמים בין כתלי המעון. נמסר לנו כי השימוש בסמים רווח מאוד במעון. בסמי רחוב, בדבק מגע ובסיד המגורד מן הקירות. נאמר לנו על ידי הנערות כי רבות מהן מתוודעות לראשונה לשימוש בסמים רק במהלך השהות במעון.

שי ארביב בבית המשפט. צילום: חן גילי

זה לא התאים לי

אחת מאלה שנפתח נגדן תיק פלילי בעקבות השהות ב"מסילה", היא מיכל, שהשתחררה מהמעון לפני מספר חודשים ומתגוררת בדרום הארץ. לדברי מיכל, הוריה, חרדים אדוקים, השליכו אותה מהבית כשהחליטה לחזור בשאלה. על ידה השמאלית, שאותה היא מקפידה להסתר, אפשר למצוא עשרות חתכים.

היא מדברת בשקט, שאיש לא ישמע. ההורים ניתקו איתי את הקשר ועברתי לטיפול של הרווחה. הם לא רצו ילדה כמוני בבית. פחדו שאני אקלקל את הבנות האחרות ומה יגידו השכנים".

היא התגלגלה בין משפחות אומנות, מקלטים זמניים ומעונות שונים ברחבי הארץ. "הייתי מופרעת. היו לי פסים צבעוניים בכל השיער. מה שאת רוצה: בלונד, ורוד, כחול. לא הסתדרתי. הייתי נורא כועסת. הייתי הולכת הרבה מכות. עושה בלגנים". לבסוף העבירו אותה ל"מסילה". אחרי יומיים ברחה משם.

"זה לא נראה לי. הכל נעול וחומות תיל. אם את לא משתלבת שולחים אותך לנעילה. על כל תגובה מורידים נקודות. המדריך מסתובב עם קלסר צהוב ורושם נקודות. אסור לרדת מהמיטה בלילה. אסור לשבת על מיטה של חברה. את שומעת מוזיקה חזק - שולחים אותך לנעילה. אחרי כל סיגריה שאת מכבה את צריכה להגיד כיביתי. אם לא רואים שכיבית מורידים לך נקודה. הם קוראים לזה קומבינה. זה חוקים לא נורמליים. יש בנות שזה מטריף אותן. אני, זה לא התאים לי. ברחתי והלכתי לאילת".

איך ?

"מה, את לא יודעת? לבנות מסילה יש קשרים בכל העולם. מסתדרים. חודשיים הייתי אצל חברה. בסוף הסגרתי את עצמי. כל היום מסיבות, פאב בלילה, ביום ישנות. שותים וודקה, שאפס, בריזר. לא רציתי חיים כאלה. בסוף אמרתי אני אתן הזדמנות ל"מסילה". אבל היה לי קשה להסתגל. לא רצתי לאכול. לא רציתי ללכת לפעילות. אבל מה שהכי קשה זה שאחרי בריחה ישר מכניסים אותך ל"חדר הבטוח".

כאילו מנסים לתכנת אותך. 48 שעות ראשונות את לא יוצאת. את אוכלת על מיטה בלי מצעים. המיטה מברזל תקועה על הרצפה. החלון אטום. יש דם על הקירות. לא ניקו את המקום הזה הרבה זמן. המזרון שרוף, בנות מקיאות שם".

"יש בנות שהכניסו אותן לשם מסטוליות מגראס או מקוקאין. אמרנו שייתנו להן לפחות סיגריה כי הן בקריז. מותר רק להכניס ספר ומה שמצחיק זה שיש שם חוברות של "לאישה". הכי לא החיים שלך. על הקירות הבנות כותבות קללות. "מוות למדריכים". "אני רוצה להתאבד". כתבתי שאני רוצה למות. למות. למות. מילאתי את כל החדר, כתבתי בטוש אדום על כל הקירות".

מיכל (שם בדוי) מעון מסילה צילום: אדי ישראל

הייתה תקופה שרצייתי למות

רצית למות?

"הייתה תקופה שכן. הייתי חותכת הרבה. אבל תביני שיש גם לחץ חברתי של הבנות. בתקופה שלי זה הפך למגיפה, כל יום בחורה אחרת הייתה מגיעה לבית חולים. למדתי שם איך עושים הכל. גיד בנות הראו לי איך הן לוקחות דיסק ושוברות אותו. ככה יש לך 200 אלף סכינים. היה לילה

אחד שקראנו לו "ליל הדמים", כל הבחורות בנעול התחילו לחתוך. המדריכים השתוללו. כל מי שלא חתכה עמוק מדי עשו לה 'אירוע פיזי' ושמו אותה בחדר 'פסק זמן'."

למה התנהגת כך אם אמרת שתיתני צ'אנס למקום?

"לא ידעתי מה זה גבולות. לא ידעתי כלום על העולם החילוני. לא ידעתי איך מתנהגים. פגשתי במעון את האנשים הלא נכונים. בנות מתחילות לחתוך שם, מדברות על סקס, מידרדרות לסמים. הן מבריחות את הסמים דרך האיברים האינטימיים. זה היה תהליך כזה שלא יכולתי לעצור."

מיכל מספרת כי העובדה שבנות בגילאי 13-18 שוהות יחד ללא הפרדה משפיעה מאוד על הנערות הצעירות שמגיעות לשם לראשונה. "אני זוכרת נערה בת 12. ילדה טובה. אין לה תיק. היום כולה חתכים, תיקים במשטרה, מקללת. היינו עושות את המרידות כדי לקבל יותר חופש אבל זה לא שווה כי מה שאת מקבלת בסוף זה פחות חופש ותיק במשטרה."

גם בדוח הסנגוריה צוינה הבעייתיות שבעובדה שבנות בגילים ומרקעים שונים דחויות יחד: "אין כל התייחסות למאפיינים השונים ולצרכים הטיפוליים של הנערות בהקשר של חלוקתן בחדרי המגורים. אין הפרדות בין נערות בעייתיות לשקטות, בין נערות אובדניות לנערות בעלות נטייה לתוקפנות. אין התייחסות לפער המנטלי המשמעותי הקיים בין נערה בת 13 ובין נערה בת 18, הדבר יוצר תופעות של כוחניות ושליטה והפיקוח של הצוות המקצועי בעניין זה מצומצם ביותר."

יותר טוב בכלא

עורכי דין שמייצגים נערות מ"מסילה" מדווחים כי כשהן מגיעות לבית המשפט הן מבקשות מהשופט להישלח לכלא נווה תרצה, במקום בחזרה למעון. "רק לא מסילה", הן אומרות לשופט. "זה חוזר על עצמו בפרוטוקולים. נערות מעדיפות להיכלא במגרש הרוסים או בבית כלא עם נשים מבוגרות מאשר להישלח למעון שכביכול אמור לשקם אותם. זה בלתי נתפס, אומרת עו"ד פוליטיס."

גם עוד לימור סולומון, היועצת המשפטית לשעבר של המועצה לשלום הילד, מעניקה ייצוג משפטי לנערות "מסילה" ומכירה היטב את המעון. "מה שאותי תמיד עניין הוא כיצד הן הופכות לעברייניות בתוך המעון עצמו. נערה שלא רוצה להיות שם, תעשה הכל בשביל למרוד. זה מוסד שמגביל חירות."

"עכשיו תביני, הנערות האלה משתוללות שם. הורסות כל דבר אפשרי, מרביצות למדריכים. בלתי אפשרי להיות מדריך שם. אבל התחושה העיקרית שמתקבלת היא שהן הופכות חיות כאלה בגלל הכליאה שם. 12 שנה אני מייצגת קטינים ולא ראיתי נערה אחת שעברה את המסלול ויצאה בן אדם חדש. הן לא משתקמות. הן מעדיפות להיות בנווה תרצה מאשר להיות שם."

מעדיפות את הכלא?

"נווה תרצה נותן להם תחושה של חירות כי לא נכנסים לך לוורידים. יש נערות ממוצא רוסי שאסור להן לדבר רוסי. מצד אחד הצוות רוצה להיות בשליטה, הוא לא רוצה שיתכננו לו שם מרד, אבל מצד שני יש בזה משהו אבסורדי. זאת השפה שלהן. איך הן אמורות להרגיש."

בעיה נוספת שעליה מצביעים סולומון ואחרים נוגעת לעבודה שמעצר פלילי הפך ב"מסילה" לכלי ענישה. "המעון מזמין את המשטרה, המנהל ממלא דוחות. בתיקים של הנערות אני רואה שהצוות כותב: "את הנערה אני מציע להשאיר במעצר". זה נדמה כאילו המעצרים הם כלי לחנך את הנערות. הדברים עולים גם מחומר שהגיע לידי המשטרה בעקבות מעצרן של בנות מהמעון בשנה שעברה בעקבות הצתה. מנהל המעון, שלמה שוהם, הביע במכתב את דעתו שמעצר ושיפוט מהיר נחוצים כדי להבהיר להן שההתנהגות מסוכנת וכשמדובר בעבירות חמורות יש בצדן תגובות משמעותיות ושיפוטיות כואבות."

מעדיפות לשבת בכלא נווה תרצה צילום ארכיון: אלי דסה

"יש הרבה נערות שאין לו מה לתת להן"

עו"ד פוליטיס מתרעמת על השיטה הזו: "בחוק הנוער החדש בוטל המעצר לצורך הגנה על קטין, ומעצר לצורך הרתעה מעולם לא היה חוקי. אם הן ממילא חוזרות ל'מסילה' אז למה לעצור אותן? אי אפשר להחזיק אותן במעצר כדי להראות להן, 'תחשבו על מה שעשיתן'. זה המקום שאמור לטפל בהן, לא הכלא. נראה כאילו הדבר הראשון שעושים זה להרים טלפון למשטרה".

בשל מיקומו של המעון, התיקים של הנערות נדונים כמעט תמיד בבית המשפט לנוער בירושלים. בדיון שהתנהל שם לפני מספר חודשים הביע השופט, אביטל חן, פליאה על מצעד נערות "מסילה" שמגיעות אליו. כאשר שאל מדוע הן נשלחות למעצר, הסביר לו נציג המשטרה: "המקום מטפל כפי שנדרש על פי חוק. במקרים מסוימים אני יכול להגיד שיש לא מעט בעיות במקום. יש בריחות של נערות והתפרעויות. בימים האחרונים, ללא שום מניע שעלה מדברי המדריכים, הייתה התפרעות במקום. הבנות העלו טענות והן תיבדקנה. לא פעם ולא פעמיים נחקרו מדריכים ממעונות כאלה ואחרים כגון "מסילה" בגלל תלונות. בית המשפט שאל אותי שאלות שאני לא יכול לענות עליהן.

למעשה, אפילו הצוות ב"מסילה" מודה שהמקום לא מעניק טיפול שיקומי לנערות שמגיעות אליו. "כששוחחתי עם המנהל, שלמה שוהם, הוא אמר משהו שזעזע אותי, אומרת עו"ד פוליטיס. "הוא אמר שזה שנערה לא התחתנה עם בעל מכה או הפכה לזונה - מבחינתו זה הצלחה. ממנהל מקום טיפולי של נשים שאמור לשלב אותן בחברה זה פשוט איום ונורא. בהמשך השיחה הוא הודה שמבחינה טיפולית יש הרבה נערות שאין לו מה לתת להן. אין לך מה לתרום? אז מה אתם עושים שם? מה זה, מחסן של נערות שמאופסנות שם עד שהצו שלהן נגמר בגיל 18? איך מנהל של המקום משלים עם דבר כזה?"

השורה התחתונה היא שמעון "מסילה" פשוט לא עובד. הוא הוקם כדי לטפל ואנשי המעון טוענים שאין להם כלים לטפל בבנות. אני לא מקלה ראש במורכבות של המצב. הבנות הן אתגר לא קל. אבל אם זה לא עובד ולא מצליחים להתמודד צריך לעשות שינוי. במשך שנים הם נוקטים אותה שיטה טיפולית אבל אין להם שום אינדיקציה שזה עובד. להפך".

וכך מסכם דוח הסנגוריה: "במעון אין ביקורת על הצלחת השיקום. נאמר לנו כי לגבי נערות מסוימות ברור כי הן הגיעו לנקודת רוויה טיפולית והן במצב שבו לא יוכלו עוד להיתרם מהתהליך הטיפולי. כך, נשללת חירותן ולמעשה הן נענשות אף שלא ביצעו כל מעשה פלילי. לא נעשה כל מחקר באשר לנעשה במעון ולא נבדקת הצלחת השיטות הטיפוליות הנהוגות בו במשך שנים כה רבות".

המנהל, שלמה שוהם צילום: פלאש 90

תגובת מסילה

שלמה שוהם, מנהל "מסילה": "לא קל ללמד נערות כאלה לחיות על פי נורמות ובשלבים הראשונים זה מוציא מהבנות התנגדות גדולה. חלק מהדפוסים שהן חיות על פיהם זה כמו חוקי הג'ונגל. הבנות החזקות מקבלות מהחלשות בגדים ודיסקים והמטרה שלנו להגן על החלשות. לכל החוקים יש הסבר. נגיד מוזיקה: השימוש במוזיקה הוא להתרסה. למשל מוזיקת ראפ שמדברת על סמים או התאבדות, מוזיקת דיכאון או שירים אנטי ממסדיים. זה לא מותר".

בעניין השימוש בעונש הנעילה: "אני מכחיש שנעילות נעשות בתור עונש. מ-2008 ביקשתי שייתנו לי דוגמאות קונקרטיות שאוכל לבדוק. נערה שנעולה חייבת להיבדק כל 20 דקות. בחדר 'פסק זמן' הגבול הוא שעתיים. אין מצב שהנערה לבד ולא ניגשים אליה".

בעניין הכליאה ב"חדר הבטוח": "נכון שהכליאה לא תלווית זמן אבל יש שלושה 'אזורורים' ביום שבהם הנערה יוצאת מהחדר. מכניסים אותן לשם כדי שלא יפגעו בעצמן. למשל אם נערה כותבת מכתבי פרידה ומחלקת את הרכוש שלה. אני מסכים שעדיף לא לשלוח מישהי לחדר 'פסק זמן' אם אפשר למנוע את זה. בנות מטילות שם שתן כהתנהגות מתריסה ולא כי הן לא יכולות לחכות. נכון, זה חדר שלא נעים להיות בו. אנחנו דואגים לחטא ולאורר אותו כל הזמן".

בעניין המעצרים: "המעצר לא נעשה בשביל לפגוע בבנות. יש נהלים שמחייבים אותנו. אם נערה תוקפת באופן אלים איש צוות חובה להגיש תלונה למשטרה. יש נערות שאלימות זה הדפוס שלהן. לא מזמן נעצרה נערה שתקפה בפעם ה-13 ו-14. אנחנו לא מצליחים להשתלט עליהן. כשנערה תקפה חמש פעמים צריך שזה יגיע לבית משפט".

בעניין התלונה שהוגשה למשרד הרווחה על "קריסת מערכת": "זה מניפולטיבי. בשנת 2007 הייתה סגירת ברזים של האוצר שלא אישר לקלוט עובדים ובאמת חששתי מקריסה. החל מאוקטובר 2008 הוצע הסדר והתאפשר לנו לגייס מחדש ולמלא את השורות. ההתאוששות מתקופת החורבן עדיין בעיצומה".

בעניין האמירה שנערה שלא מידרדרת לזנות נחשבת להצלחה: "זה עיוות ציני ומקומם של דברים שאני אומר. אצל חלק מהבנות, אם הן לא מגיעות למצב הזה, זו באמת הצלחה אדירה, אבל זה לא הקריטריון היחיד. אנחנו רוצים שהן יעשו בגרות, לתת להן כלים לפתור בעיות, להשתלב ולמצוא את הבן זוג הנכון. והכי חשוב - שהן יידעו לאהוב את עצמן ולכבד את עצמן".

תגובת אגף "חסות הנוער"

טלי יוגב, הממונה על המעונות באגף "חסות הנוער": "יש לי הרבה ביקורת על הדוח שכתבה הסנגוריה הציבורית אבל בדקנו כל מילה שנכתבה בו. בלי קשר לדוח, בעקבות ההצעות הוקם

צוות בדיקה שהמליץ על מסקנות שמרביתן התקבלו.

חשוב לזכור שאנחנו מדברים על נערות שהניסיונות הקודמים לשקמן נכשלו. גם הפרופיל של הנערות וגם הכישלונות מכניסים אותן לסיטואציה קשה ומיואשת. עבורן זו ההזדמנות האחרונה. המערכת שלנו משתנה ובודקת את עצמה והוכנסו שינויים מאז שנכתב הדוח.

"בנוגע לחוקים, יש נורמות בסיסיות שהבנות חייבות לעמוד בהן. ב'מסילה' מקפידים על כללי דיבור, יחס לאנשי צוות. בנוגע לטלפונים, הניסיון שלנו מראה שחלק גדול מהשיחות מכוונות לכל מיני אנשים שניצלו אותן ולכן שיחות הטלפון הן תחת בקרה. בנוגע לשפה הזרה, אם הצוות לא מבין מה הן מדברות אז מבקשים שידברו בעברית.

חשוב שלא יעשו אינטריגות ולא יתכננו דברים שיפגעו בהן. "אני רוצה להדגיש שאנחנו לא בית סוהר, אנחנו מסגרות חינוכיות טיפוליות. אבל חייבים לזכור שאנחנו מדברים על נערות בקצה שאף מסגרת לא מוכנה לקבל אותן, ואנחנו, בניגוד לאחרים, מסכימים לקבל את כולן.

נכון שככל שהמסגרת יותר כוללנית, התחושה היא של חנק. מצד שני יש חשש של הצוות שבשנייה שלא נסתכל עליהן יקרה להן משהו. הצוות חי בין הקצוות האלה".

רוצה לקבל את כל המבזקים של **צחמעריב לסלולרי שלך? לחץ כאן**